

Kulturna razmjena: (ne)moguća misija u BiH

Emina Ćosić

Rezultati istraživanja pokazuju da je mobilnost kulturnih stručnjaka i proizvođača kulture neizbježan sastojak ili "sredstvo za ostvarivanje cilja"¹ kulturne saradnje i razmjene. Ovo također potiče društvenu koheziju, gdje kulturna razmjena i mobilnost u kulturi doprinose ekonomskom razvoju, povećanom ljudskom kapitalu i umjetničkoj proizvodnji. Za praktičare i teoretičare iz Evropske unije ako nema mobilnosti u kulturu, kulturna razmjena je nemoguća, a samim tim i razvoj kulture ugrožen. Ovo je slučaj u Bosni i Hercegovini (BiH); mobilnost je ekstremno niska i sporadična na prostoru cijele BiH. Na primjer, za posljednju navedenu, u BiH žive generacije mladih ljudi koje su bolje upoznati i imaju veće razumijevanje običaja, vrijednosti, standarda, normi, itd. u Njemačkoj, Australiji, Engleskoj, nego sa svojim sugrađanima u drugom entitetu/kantonu pa čak i općini.²

Trenutne politike i resursi za kulturu u BiH ne obezbjeđuju dovoljnu podršku za mobilnost uopće, a pogotovo mobilnost unutar BiH. Navedeno se može potvrditi i kroz angažiranje organizacija civilnog društva koje su aktivne u kulturnom sektoru. Od ukupnog fonda sredstava koja su namijenjena za kulturu na nivou Federalnog ministarstva kulture i sporta, samo 5-8% se dodjeljuje organizacijama civilnog društva.³ Od ukupnog fonda sredstava za sektor civilnog društva samo 11% sredstava se izdvaja za kulturne organizacije i događaje. Čak ni tada, organizacije kojima je odobreno financiranje projekata iz javnih budžeta, ova sredstva ne koriste za međuentitetsku saradnju i mobilnost. **Organizacije koje su dobile sredstva od entitetskih ministarstava za kulturu, objašnjavaju da odobreni grantovi ne uključuju sredstva za zajedničke projekte za međuentitetsku saradnju ili sredstva za mobilnost. Njihova mobilnost se u najve-**

ćoj mjeri odvija unutar istog entiteta. Kada imaju priliku da putem mobilnosti vrše razmjenu, većina organizacija navodi da se ta mobilnost češće odvija prema susjednim zemljama nego prema drugom entitetu.

Feudi i baronstvu kulturi u BiH

Iako je BiH visoko decentralizovana, menadžment kulturne politike je ekstremno centralizovan na postojećim upravnim nivoima; kantonima/entitetima. Jedan od najranijih izvještaja o stanju kulture u BiH navodi da "svaki kanton uzima feud ili baronstvo koje neće preuzeti šire regionalne ili državne odgovornosti [... a koji ne vidi] da je bolje imati utjecaj u snažnijem, većem parčetu nego imati mnogo moći u manjem parčetu koje nema utjecaj."⁴

Fragmentirani institucionalni okvir je omogućio postojanje velikih razlika u finansiranju kulture, gdje svi kantoni i regije nemaju ni približno iste kapacitete da ponude raznolike kulturne sadržaje. Slika 1 najbolje pokazuje koncentraciju resursa, a samim tim i razvijenost regija u BiH po kantonima, entitetima i općinama.

Analiza pokazuje da se skromna sredstva koja se izdvajaju na entitetskim nivoima primarno usmeravaju prema većim gradskim centrima, čime se ograničava pokrivenost kulturnih aktivnosti u drugim dijelovima BiH. Na državnom nivou ne postoji fond za mobilnost koji bi mogao premostiti nedostatak saradnje između entiteta financirajući projekte koji se prevazilaze entitetske okvire i protežu se područje cijele zemlje. Što je manja administrativna jedinica vladavine to je manja podrška kulturnoj djelatnosti.

Organizacije civilnog društva su nedovoljno angažovane u svojoj ulozi sadašnjeg i budućeg razvoja kulturnih aktivnosti. U slučajevima kad

Sažetak

Ovaj policy brief predstavlja nalaze i preporuke istraživanja "Kulturna mobilnost u Bosni i Hercegovini" koja je sprovedena u okviru Programa podrške istraživanjima u oblasti javnih politika (PDFP) 2012/13. godine, Fonda Otvoreno Društvo Bosne i Hercegovine (BiH). Studija istražuje aktivne politike za mobilnost u kulturi zarad razmjene kulturnih proizvođača i sadržaja u cijeloj BiH. Nudi kratak pregled EU okvira za kulturu sa posebnim naglaskom na mobilnost i potrebu da BiH uskladi svoje politike sa glavnim politikama i ciljevima EU. Studija također razmatra budžetska izdavanja za kulturu, njihovu distribuciju strukturno i teritorijalno, te dodaje ovoj komponenti i iskustva organizacija koje su dobile sredstva za svoje projekte iz javnih fondova za kulturu. Nalazi pokazuju da je trenutni politički okvir za kulturu, te distribucija finansijskih sredstava OCD sektoru, neadekvatno adresiraju saradnju i razmjenu u kulturi, jer trenutni BiH okvir zaobilazi glavni faktor – faktor mobilnosti kao preduvjet za značajnu saradnju na lokalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini. Osim toga pokazuje da je OCD sektor nedovoljno iskorišten u ulozi za kulturnu razmjenu i mobilnost. Istraživanje zaključuje s preporukama za *mainstreaming* mobilnosti u kulturi na svim razinama vlasti, te pruža model kako bi se to moglo postići.

³ Mikić Hristana, *Kreativne Industrije u Bosni i hercegovini: Mogućnosti i perspektive razvoja* - Analitički izvještaj, Centar za kreativne Ekonomije 2012.

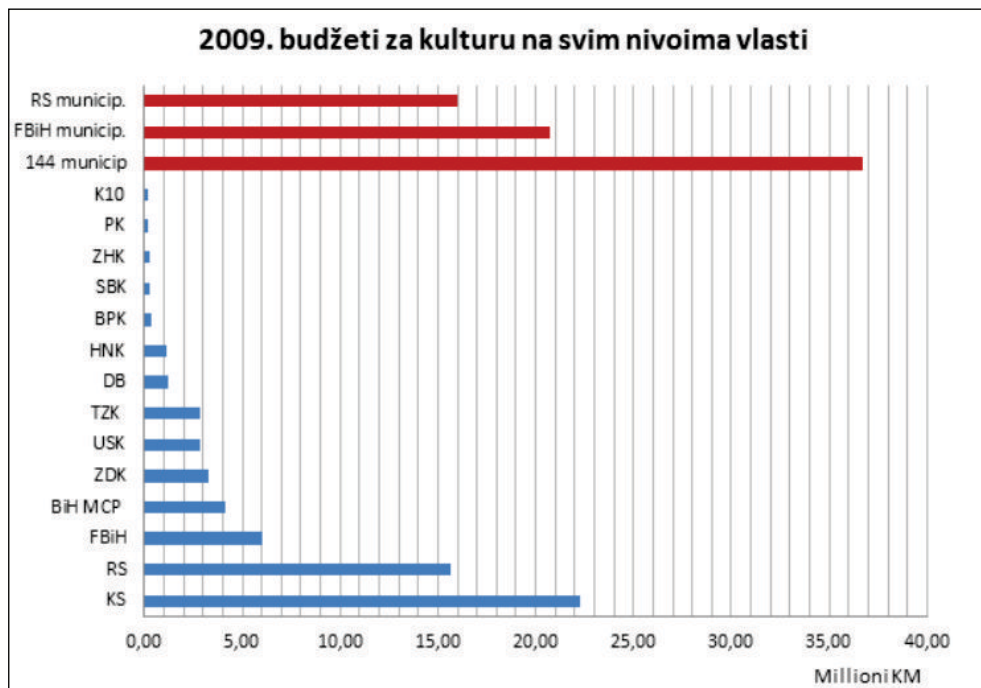
⁴ Landry, Charles. *Cultural Policy in Bosnia Herzegovina: Experts Report - Togetherness in difference: Culture at the crossroads in Bosnia Herzegovina*, MOSAIC project; Steering Committee for Culture CDCULT(2002)17B, September 2002.

¹ European Institute for Comparative Cultural Research GmbH Mobility matters /Programmes and Schemes to Support the Mobility of Artists and Cultural Professionals in Europe available at: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/eric-arts/executive_summary_en.pdf

² Analiza položaja mladih iz 2010 pokazue kako samo 12% mladih iz Federacije posjećuje RS, poret toga istaživanja također ukazuju da je studentima iz BiH lakše ostvariti mobilnost prema Evropskoj uniji nego unutar BiH.

Slika 1

Source: MDGF Draft Report

je mobilnost ostvarena, to je *ad hoc* putem ili posredstvom međunarodnih donatora. Nedostatak transparentnosti raspodjele sredstava kao i nedostatak transparentnosti organizacija kojima je dodjeljena finansijska podrška, predstavljaju dodatne izazove. Bosna i Hercegovina će morati brzo napredovati u omogućavanju i promociji kulturne razmjene i mobilnosti osoba

u ovom sektoru. Mobilnost i razmjena moraju biti sastavni dio svake razvojne strategije.

Put naprijed

Da bi omogućili integraciju kulturne mobilnosti na lokalnom nivou u glavne tokove, potrebno kreirati politike koje će poboljšati cijeli mehanizam za distribuciju sredstava za kulturne aktiv-

Opcije za donošenje politika

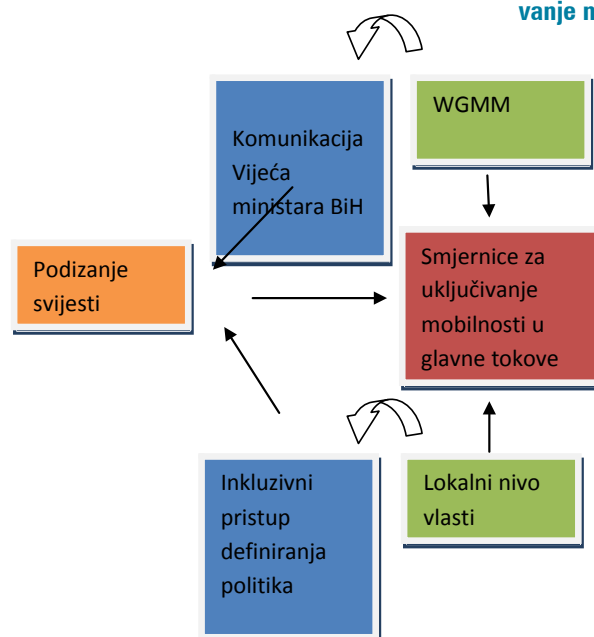
Opcije za donošenje politika	Rezultati
Ostanak na statusu quo Sadašnje politike i prakse za razvoj kulture u kontekstu mobilnosti i saradnje u ovom sektoru ostaju nepromijenjene sa rizikom većeg otuđenja u društvu i stagnacije	Kulturne djelatnosti će imati ograničene mogućnosti da ponude kvalitetnije sadržaje društvu. Kulturne aktivnosti uranjaju dublje u administrativna ograničenja, zbog povlačenja stranih donatora koji su do sada podupirali međuentitetske aktivnosti. EU fondovi neće poduprijeti unutrašnju saradnju, tržište i razmjenu mobilnosti osoba i kulturnih proizvoda, koji su neophodan preduvjet za kreiranje kohezivnijeg i tolerantnijeg društva.
Uključivanje mobilnosti u glavne tokove na lokalnim/općinskim nivoima vlasti kako bi se osmislile strategije i finansijska podrška sa jasno utvrđenim mjerilima	Mobilnost i suradnja moraju postati neodvojivi dio kulture. Razmjena i suradnja će omogućiti, a zatim i proširiti prostor za obogaćivanje kulturnih programa na općinskom nivou. Mobilnost postaje osnovna vrijednost na najnižim nivoima vlasti i doprinosi daljoj decentralizaciji upravljanja kulturom, uporedo sa većom odgovornošću.
Uspostavljanje fonda za mobilnost na državnom nivou koji bi koordiniralo Ministarstvo civilnih poslova BiH	Osnivanje fonda za mobilnost na državnom nivou bi osiguralo uspostavljanje efikasnog mehanizma za mobilnost i kulturnu saradnju na cijeloj teritoriji BiH, naročito za projekte koji imaju za cilj saradnju i realizaciju aktivnosti na nivou države. Istovremeno, fond bi se mogao inkorporirati sa postojećim resursima predviđenim za podršku projektima koji se podnose za sredstva na nivou EU (Kultura, Media i FP7), te obezbjediti potrebno sufinansiranje unutar zemlje.

nosti. Ovaj model bi trebao uspostaviti koordinaciono tijelo koje bi uključilo lokalne nivoe vlasti da razviju *smjernice za integraciju mobilnosti u glavne tokove* svog djelovanja.

Da bi mogli započeti sa ovim potrebno je da se osnuje radna grupa za uključivanje mobilnosti u glavne tokove (WGMM) koja će napraviti *smjernice*. Članovi WGMM bi došli iz ministarstava i institucija odgovornih za kulturu, rad, obrazovanje, medije, vanjske poslove, sa svih nivoa vlade uključujući predstavnike građanskog društva i akademije. Aktivnost utvrđivanja WGMM i izrada *smjernica* neće zahtijevati bilo kakve promjene u zakonu na bilo kom nivou vlade u BiH; Kao takva će zahtijevati minimalno političko trenje i ometanje. Osnivanje radnog tijela bi bilo u skladu sa preporukama i mjerama koje već postoje na državnom nivou.⁵ Intervencija na politici predviđa dvije glavne blisko povezane ose djelovanja: vertikalnu i horizontalnu (vidi sliku 4 za grafičku ilustraciju). Vezano za vertikalnu komponentu, dvosmjerna politika i proces planiranja komuniciranja mora postojati da bi se mobilnost uključila u glavne tokove lokalne razvojne strategije. Također, lokalno strateško planiranje će biti dio okvira višeg nivoa vlasti. Glavni zadatak za ostvarivanje ovog će biti na teretu WGMM i njegovim članovima. WGMM će formulirati viziju i strateške ciljeve za uključivanje mobilnosti u glavne tokove, kao i elaborirati glavne principe za uključivanje takvih karakteristika, njegove strukture, alata i prakse u glavne tokove. Dalje, WGMM bi mogao izraditi smjernice uključivanja mobilnosti u glavne tokove lokalnog razvojnog planiranja i obratiti se Vijeću ministara BiH da usvoje komunikaciju o uključivanju mobilnosti u glavne tokove koje će koristiti kulturnim pitanjima. Usvajanje ove komunikacije ne bi bila izmjena zakona nego bi više išla uz preporuke za lokalne zajednice. Intervencija na politici ima i vertikalne i horizontalne komponente koje su međusobno zavisne i koje međusobno ojačavaju jedna drugu; procesi, aktivnosti i rezultati hrane jedni druge preko vertikalnih i horizontalnih veza u kružnoj dinamici. Intervencija na politici osigurava da se politika s vrha filtrira do lokalnog nivoa, dok se potrebe lokalnog nivoa od dna do vrha zadovoljavaju procesima izrade politike (vidi sliku 5).

Slika 2:
Strategija intervencije za uključivanje mobilnosti u glavne tokove

U vezi sa smjernicama koje treba osmisлити WGMM, on će se osloniti na konsultativne procese širom BiH uzimajući u obzir lokalne potrebe. WGMM će obezbijediti da je transparentnost i odgovornost u pogledu trošenja na kulturu osigurana. U ovom pogledu trenutne prakse moraju biti revidirane da bi se riješile slabosti na polju ciljeva za finansiranje distribucije, kriterija za izbor, komiteta za izbor, kao i faza nadgledanja i evaluacije.

⁵ Akcijskog plana za implementiranje Strategije kulturne politike BiH koja postavlja pod prioritet 1.1. neophodnost unapređivanja koordinacije u vezi sa aktivnostima povezanim sa kulturom

Slika 3:
Dinamika integracije u glavne tokove

Emina Ćosić, nezavisna istraživačica sa iskustvom u policy istraživanju. Bivša direktorica Centra za studije o izbjeglim i raseljenim osobama Instituta za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka univerziteta u Sarajevu. Član je upravnog odbora ACIPS-a. Fokus njenog dosadašnjeg rada je primarno bio orijentiran ka reformskim procesima u BiH vezanih za Evropskim integracije, te razvoju ljudskih resursa i migracijama. Magistrirala je ljudska prava i demokratiju u Centru za interdisciplinarnu postdiplomsku studiju (CIPS) u Sarajevu, a diplomirala je filozofiju i istoriju umjetnosti na Univerzitetu u Louisville-u, SAD.

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama. Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 90 istraživača. Sva istraživanja su dostupna na www.osfbih.org.ba

Proces utvrđivanja Radne grupe za uključivanje mobilnosti u glavne tokove na nivou općine, od strane Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, bi trebao početi odmah.

Slijedeći koraci koji se moraju odmah poduzeti na svim nivoima vlasti

Entitetska ministarstva za kulturu: Federalno ministarstvo kulture i sporta i Ministarstvo prosvjete i kulture RS, trebaju osigurati analizu kulturne razmjene i mobilnosti u entitetima sa ciljem da se identifikuju rješenja kako bi se otklonile prepreke za mobilnost. Ovaj zadatak bi omogućio adekvatno definisanje potreba u oba entiteta, te bi se direktno prenio u proces i pripremu smjernica za poticanje kulturne mobilnosti.

Entitetska i kantonalna ministarstva kulture: trebaju kreirati višegodišnje finansijske planove za kulturu. Finansijska podrška institucijama, organizacijama i djelatnicima je ograničena na jednu godinu. Pored toga, javni konkursi za dodjelu sredstava trebaju povećati vremenski okvir za pripremu projekata (koji je trenutno uglavnom ograničen na petnaest dana). Višegodišnje finansijsko planiranje bi omogućilo bolje korištenje javnih resursa kao i kvalitetnije projekte.

Svi nivoi vlasti koji vrše alokaciju sredstva za kulturne djelatnosti trebaju uspostaviti i uskladiti finansijske cikluse za distribuciju sredstava, osobito kada su u pitanju grantovi za kulturne organizacije. Uspostavljanje ciklusa objavljivanja javnih konkursa za prijavu projekata omogućava organizacijama prostor za planiranje i pripremu projekta.

Pokrenuti i promovirati zajedničke projekte i inicijative između različitih nivoa vlasti, horizontalno i vertikalno. Saradnja nekoliko općina ili različitih nivoa vlasti u vidu udruženog poziva za aplikacije će zasigurno doprinijeti i boljoj mobilnosti i kulturnoj razmijeni, ali će omogućiti i grupisanje sredstava u cilju postizanja većeg utjecaja u društvu.

Nadalje, svi nivoi vlasti trebaju uvesti saradnju i zajedničke projekte kao jedan od kriterija za dobivanje finansijske podrške. Ovo je naročito važno za državni i entitetski nivo, kako bi se dao podsticaj organizacijama i njihovim korisnicima da se strukturalno uključe u razmjenu, saradnju i mobilnost.

Ostvariti u praksi kriterij transparentnosti raspodjele sredstava, kao i proces selekcije projekata, uključujući i kriterije definisane Sporazumom o saradnji OCD sektora. Kako bi se navedeno sprovelo u praksi, objave javnih konkursa za prijavu projektnih prijedloga se moraju bolje oglašavati, putem nekoliko vrsta sredstava javnog informisanja koji su u širokoj upotrebi: internet stranice, društveni mediji, dnevne novine i internet portali koji objavljuju dnevne vijesti.

Bibliografija

MDGF- Achievement Fund, UNDP, UNESCO < UNICEF, *Nacrtna analiza administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u Bosni i Hercegovini*. Unpublished.

Landry, Charles. *Cultural Policy in Bosnia Herzegovina: Experts Report - Togetherness in difference: Culture at the crossroads in Bosnia Herzegovina*, MOSAIC project; Steering Committee for Culture CDCULT(2002)17B, September 2002.

Mikic Hristana, *Kreativne Industrije u Bosni i hercegovini: Mogucnosti i Perspektive razvoja - Analiticki izvjestaj*, Centar za kreativne Ekonomije 2012.

European Institute for Comparative Cultural Research GmbH, *Mobility matters / Programmes and Schemes to Support the Mobility of Artists and Cultural Professionals in Europe*, available at: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/ericarts/executive_summary_en.pdf

Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH – *Analiza položaja mladih i omladinskog sektora* - Sarajevo, 2008.

Ministarstvo kulture i sporta Federacije Bosne i Hercegovine. Pregled utroška sredstava transfera za 2007,2008,2009, 2010. available at: >> http://www.fmks.gov.ba/index.php?option=com_content&view=section&id=15&Itemid=119<<